

Uwagi dotyczące następujących części dokumentu:

I. Sytuacja wyjściowa

- Trendy, wnioski z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej, prognozy, analiza SWOT
- Wyzwania strategiczne

II. Scenariusze i wizja rozwoju

- Scenariusze
- Wizja

III. Misja i cele

- Misja
- Cele strategiczne i operacyjne
  - Cel strategiczny 1. Otwarta gospodarka
  - Cel strategiczny 2. Aktywni mieszkańcy
  - Cel strategiczny 3. Spójna przestrzeń

IV. System realizacji

- Zaangażowane podmioty
- Narzędzia realizacji i finansowanie
- Monitorowanie i ocena efektów

CZĘŚĆ III- OPINIE I PROPOZYCJE SZCZEGÓŁOWE

Lp.	Zapis w projekcie Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 do którego zgłaszane są uwagi	Strona	Sugerowana zmiana (konkretna propozycja nowego brzmienia zapisu)	Uzasadnienie
1.	Trendy i uwarunkowania krajowe 8. nowy	7.	Nastawienie roszczeniowe społeczeństwa, zanik myślenia publicznego	Wielokrotnie, przy każdej praktycznie nowej inwestycji obserwuje się generowanie protestu społecznego bardzo często powodowanego jedynie chęcią wygrania czegoś dla siebie. Brakuje świadomości na rzecz myślenia i działania w skali społeczności lokalnej i regionalnej.
2.	Trendy i uwarunkowania KRAJOWE 7. Fiskalne, prawne i systemowe bariery rozwoju gospodarki, zwłaszcza sektora MŚP.	7.	Trendy i uwarunkowania KRAJOWE 7. Fiskalne, prawne i systemowe bariery rozwoju gospodarki, zwłaszcza sektora mikroprzedsiębiorstw	
3.	D2. Największa koncentracja MŚP występuje na Mierzei Wiślanej, Półwyspie Helskim oraz w Obszarze Metropolitalnym Trójmiasta.	8.	Największa koncentracja istotnych MŚP występuje w Obszarze Metropolitalnym Trójmiasta oraz na terenie gmin leżących wokół większych miast a także sezonowo w pasie nadmorskim	
4.	„Na tle pozostałych polskich i europejskich regionów Pomorskie cechuje się niską specjalizacją gospodarki, mierzoną udziałem największych branż w jej strukturze.”	9.	„Chociaż na tle pozostałych polskich i europejskich regionów Pomorskie cechuje się stosunkowo niską specjalizacją gospodarki, mierzoną udziałem największych branż w jej strukturze, nie można pominąć faktu, iż Region posiada jednak pewne specjalizacje, m. in. porty/logistyka, stocznie/offshore, najlepszy w Polsce przemysł turystyczny, przetwórstwo bursztynu. Wspomnieć	Szereg badań potwierdza, że Pomorskie ma jednak pewne specjalizacje, a wśród nich porty/logistyka; stocznie/offshore

			również należy o największym w Polsce potencjale firm klimatyzacyjnych oraz znaczny potencjale firm IT.”	
5.	„Region cechuje się niską, nawet na tle innych polskich regionów, zewnętrzną dostępnością transportową.(...)”	10.		Nieaktualne jest praktycznie stwierdzenie o niskim poziomie dostępności zewnętrznej w dobie rychłego ukończenia autostrady A1 i dynamicznym rozwoju firm logistycznych . Obok autostrady A1, strategicznym kierunkiem kontynuacji zwiększania dostępności zewnętrznej województwa powinno być utworzenie korytarza tranzytowego na linii wschód-zachód poprawiającego dostępność do województwa dla podmiotów niemieckich, jak i rosyjskich. Jego utworzenie (autostrada, droga ekspresowa) wpłynęłoby pozytywnie na zwiększenie wymiany gospodarczej dla przedsiębiorstw pomorskich, a także ożywiłoby ruch turystyczny.
6.	Region cechuje się niską, nawet na tle innych polskich regionów, zewnętrzną dostępnością transportową i znacznym zróżnicowaniem wewnętrznej spójności systemu transportowego.	10.	Region cechuje się niską, nawet na tle innych polskich regionów, zewnętrzną dostępnością transportową szczególnie w obszarze transportu śródlądowego i znacznym zróżnicowaniem wewnętrznej spójności systemu transportowego.	Problem został zdiagnozowany przez porozumienie marszałków 6-ciu województw Polski Północnej, którzy od 2006 roku prowadzi intensywne prace studyjne i lobbystyczne w tym obszarze
7.	„Zidentyfikowano również bogate i zróżnicowane naturalne zasoby energetyczne, w tym odnawialne (głównie wiatr i biomasa).”	11.	„Zidentyfikowano również bogate i zróżnicowane naturalne zasoby energetyczne, w tym odnawialne (szczególnie wiatr, biomasa, energia spadku wody).”	Około 30% potencjału hydroenergetycznego Polski przypada na odcinek Dolnej Wisły. Według różnych koncepcji Kaskady Dolnej Wisły na terenie województwa pomorskim planowano jeden lub dwa stopnie kaskady. Ponadto, należy zauważyć duży potencjał hydroenergetyczny pozostałych rzek na terenie województwa np. już wykorzystywane rzeki: Radunia (nazywana najbardziej "pracowitą" rzeką w Polsce), Wierzyca, Słupia, Skotawa, Łupawa... Dodając do tego zdobywające coraz większy rynek technologie niskospadowego wykorzystania potencjału hydroenergetycznego ten znaczny i

				<p>cenny potencjał hydroenergetyczny województwa powinien zdecydowanie być wymieniony na równi obok źródeł wiatrowych czy biomasy. Wykorzystanie w naszym województwie naturalnego źródła energii jakim jest woda jest zgodne nie tylko z wielokrotnie przywoływanymi w strategii celami zrównoważonego wykorzystania potencjału naturalnego ale również stanowi, jako jedyne źródło OZE, tak wiele korzyści dodatkowych związanych m.in. z: retencją wody, przeprawą przez rzekę, stymulacji gospodarczej, budową rozproszonych źródeł wytwarzania, pozytywnego wpływu na stabilność systemu elektroenergetycznego. Dzisiejsze wysokie normy oraz konieczność budowy przepławek gwarantują zachowanie ciągłości ekosystemu jak również zachowanie najwyższych norm środowiskowych.</p>
8.	„Duże zainteresowanie inwestorów budzą także potencjalne zasoby niekonwencjonalnych złóż węgłowodorów”	11.	„Duże zainteresowanie inwestorów budzą także potencjalne zasoby niekonwencjonalnych złóż węgłowodorów i morska energetyka wiatrowa”	Obecnie w MTBiGM złożonych jest około 60 wniosków dot. budowy morskich elektrowni wiatrowych.
9.	PROGNOZY DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO 9. (...) oraz motoryzację (...)	13.	Wykreślić „oraz motoryzację”	Branża motoryzacyjna nie ma na Pomorzu ani zaplecza ani tradycji.
10.	PROGNOZY DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO 11. [...]	13.	Należy dodać zapis o połączeniu Pomorza z transeuropejską siecią transportu wodnego.	Połączenie regionu z transeuropejską siecią transportu wodnego będzie miało kluczowe znaczenie dla rozwoju gospodarczego regionu. We współpracy z Urzędem Marszałkowskim oraz innymi jednostkami, tym innymi urzędami marszałkowskimi powstały już gotowe dt: koncepcja programowa, analiza środowiskowa, strategia programowa. Są to gotowe do wdrożenia dokumenty na rzecz uruchomienia znaczącego programu inwestycyjnego w tym zakresie finansowanego z instrumentów międzynarodowych jak i w systemie PPP. Rozwój transeuropejskiej sieci transportu wodnego jest niezbędny na rzecz pełnego rozwoju transportu multimodalnego, rozwoju transportu

				ekologicznego i ekonomicznego. Duża część przedsiębiorców szczególnie z obszaru logistyki: terminale kontenerowe, terminale masowe już dziś wskazuje istotne braki i zapotrzebowanie na tego typu połączenia i szlaki wodne.
11.	Mocne strony [...] 8. Korzystne warunki naturalne dla rozwoju energetyki, w tym odnawialnej.	14.	8. Korzystne warunki naturalne dla rozwoju energetyki, w tym odnawialnej (wiatrowej, energii z biomasy i hydroenergetyki)	Należy w mocnych stronach wskazać konkretnie, które warunki naturalne na rzecz rozwoju energetyki odnawialnej są mocną stroną województwa.
12.	Słabe strony 3. Nieadekwatna do potencjału atrakcyjność i niska skuteczność oferty dla inwestorów zewnętrznych	14	3. Niedostatki oferty turystycznej i niska skuteczność oferty dla inwestorów zewnętrznych	Zarówno atrakcyjność jak i potencjał jest wysoki. Problemem jest niedostatki oferty i niska skuteczność oferty dla odbiorcy zewnętrznego zarówno inwestora jak i turysty
13.	ANALIZA SWOT Mocne strony[...]	14.	Dodanie: Atrakcyjność inwestycyjna województwa oraz posiadanie jednego z największych potencjałów wodnych w Polsce (drogi transportowe i turystyczne)	Na terenie województwa pomorskiego przechodzą dwie z trzech międzynarodowych dróg wodnych E40 i E70. E40 - droga wodna łącząca Morze Bałtyckie z Morzem Czarnym. Prowadzi z Gdańska w górę Wisły do Warszawy, a dalej Narwią i Bugiem do Brześcia, gdzie łączy się z drogą wodną prowadzącą przez Polesie do Dniepru. E70- europejski szlak komunikacyjny wschód-zachód łączący Antwerpię (Belgia, wybrzeże Atlantyku) z Kłajpedą (Litwa, wybrzeże Bałtyku). Prowadzi poprzez Holandię, Niemcy, Polskę, Rosję do Litwy.
14.	ANALIZA SWOT Słabe strony 1.Peryferyjne położenie i niska dostępność transportowa regionu; 5.Niedostateczny poziom bezpieczeństwa energetycznego i powodziowego 10. Niezadowalające parametry stanu środowiska, rosnąca presja na środowisko oraz fragmentacja i degradacja	14.	1. To powinno znaleźć się ewentualnie po stronie zagrożeń. 5. przenieść do zagrożeń „i powodziowego” 10. usunąć „niezadowalające parametry stanu środowiska”	

	naturalnych siedlisk			
15.	ANALIZA SWOT Szanse [...]	15.	Dodatkowy punkt: Umocnienie pozycji Polski w Unii Europejskiej	
16.	G. WYZWANIA STRATEGICZNE DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO 5. (...) oraz zwiększenie bazy dochodowej obszarów poza Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta.	16.		Jest to sprzeczne z postrzeganiem Metropolii jako głównego czynnika wzrostu
17.	G. WYZWANIA STRATEGICZNE DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO [...]	16.	Dodatkowy punkt. 11. Opracowanie zintegrowanego programu na rzecz bezpieczeństwa powodziowego w Dorzeczu Wisły zapewniającego wykorzystanie potencjału hydroenergetycznego rzeki i jednocześnie podnoszącego bezpieczeństwo powodziowe przy jednoczesnym zachowaniu możliwości na rzecz rozwoju transportu śródlądowego i zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju.	Opracowano i aktualnie wdrażany jest program bezpieczeństwa dla dorzecza Wisły Górnej. W trakcie przygotowań jest opracowywany program dla dorzecza Wisły Środkowej. Winno się strategicznie przygotować program dla dorzecza Wisły Dolnej, który jednocześnie przy partycypacji wielu interesariuszy będzie zabezpieczał kluczowe z punktu widzenia województwa kwestie: - bezpieczeństwa powodziowego, - retencji, - transportu – drogi wodnej E40 i E70, - potencjału hydroenergetycznego, - zrównoważonego rozwoju i wzrostu potencjału ekologicznego. Duży program inwestycyjny będzie miał szanse konkurować o duże środki z budżetu UE i powinien być realizowany choć częściowo w systemie partnerstwa publiczno-prywatnego, dzięki czemu sektor przemysłowy mógłby zapewnić znaczną część kosztów projektu.
18.	G. WYZWANIA STRATEGICZNE DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO [...]	16.	Dodatkowe punkty. 12. Poprawa dostępności do regionu drogami wodnymi. 13. Udzielenie wszechstronnego wsparcia dla sektora mikroprzedsiębiorstw.	
19.	10. Wizja Województwa Pomorskiego Pomorskie w roku 2020 to dynamiczny region inteligentnego wzrostu kreowanego	21.	Pomorskie w roku 2020 to dynamiczny region inteligentnego i zrównoważonego wzrostu kreowanego przez społeczeństwo	1. Brak w wizji deklaracji środowiskowych. Wizja województwa pomorskiego sformułowana została na bardzo wysokim stopniu ogólności. Taka wizje można przypisać każdemu

	<p>przez społeczeństwo obywatelskie, który jest liderem pozytywnych zmian w obszarze Południowego Bałtyku i w Polsce.</p>		<p>obywatelskie, który jest liderem pozytywnych zmian w obszarze Południowego Bałtyku i w Polsce.</p>	<p>regionowi nie tylko w Polsce, ale i w Europie. Jest to główna wada niniejszej strategii, która może spowodować brak jej skuteczności. Poznaliśmy punkt wyjścia (m. in. analiza SWOT), nie znamy jednak celu, do którego zmierzamy. Cele strategiczne są określeniem sposobu dojścia z miejsca startu do miejsca docelowego. Jest to ostatnia szansa, związana przede wszystkim z finansowaniem z UE, aby spróbować określić i zrealizować te cele, które wyróżnią nasz region i pozwolą z sukcesem rozwijać się przez następne dekady. Przykładem negatywnym i przestrożą są Niemcy Wschodnie, które wspaniale rozwinęły infrastrukturę techniczną i nic z tego dla nich pozytywnego nie wynikło.</p>
20.	<p>10. Wizja Województwa Pomorskiego Pomorskie w roku 2020 to dynamiczny region inteligentnego wzrostu kreowanego przez społeczeństwo obywatelskie, który jest liderem pozytywnych zmian w obszarze Południowego Bałtyku i w Polsce.</p>	21.	<p>Pomorskie w 2020 roku, to dynamiczny region inteligentnego i zrównoważonego wzrostu, który kreuje pozytywne zmiany w obszarze południowego Bałtyku i Polski, a jego mieszkańcy są dumni z własnych dokonań</p>	<p>Brak w wizji deklaracji środowiskowych. Wizja województwa pomorskiego sformułowana została na bardzo wysokim stopniu ogólności. Taka wizje można przypisać każdemu regionowi nie tylko w Polsce, ale i w Europie. Jest to główna wada niniejszej strategii, która może spowodować brak jej skuteczności. Poznaliśmy punkt wyjścia (m. in. analiza SWOT), nie znamy jednak celu, do którego zmierzamy. Cele strategiczne są określeniem sposobu dojścia z miejsca startu do miejsca docelowego. Jest to ostatnia szansa, związana przede wszystkim z finansowaniem z UE, aby spróbować określić i zrealizować te cele, które wyróżnią nasz region i pozwolą z sukcesem rozwijać się przez</p>

				następne dekady. Przykładem negatywnym i przestrożą są Niemcy Wschodnie, które wspaniale rozwinęły infrastrukturę techniczną i nic z tego dla nich pozytywnego nie wynikało.
21.	Wizja 1. OTWARTĄ GOSPODARKĄ , atrakcyjną dla inwestorów, turystów, naukowców, studentów; efektywnie wykorzystującą unikatowe atuty regionu; opartą na wiedzy, kreatywności i sieciach współpracy, w których sektor B+R odpowiada na zapotrzebowanie gospodarki; włączoną w międzynarodowe przepływy informacji, wiedzy i kooperacji gospodarczej, naukowej i kulturalnej.	21	OTWARTĄ GOSPODRAKĄ, atrakcyjną dla inwestorów, turystów i mieszkańców, efektywnie wykorzystującą unikatowe atuty regionu, opartą na wiedzy kreatywności i sieciach współpracy, gospodarką funkcjonującą w oparciu o: rozwinięte i przyjazne otoczenie biznesu, dobrą dostępność komunikacyjną regionu, dbałość o sektory kluczowe województwa, korzystne położenie geograficzne oraz szacunek dla zasobów środowiskowo-przyrodniczych Pomorza.	
22.	MISJA I CELE [...]	22.		11. Podział celów strategicznych na kilka podklas (strategiczne, operacyjne i kierunki działań) zbyt komplikuje opracowanie i utrudnia percepcję tych zagadnień dla mieszkańców regionu. Z pewnością wystarczyły by tu dwie kategorie: cele strategiczne i operacyjne, tym bardziej, że przewidujemy tylko kilkuletni horyzont czasowy aktualizowanej strategii.
23.	Misja i cele Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020	22	Strategia Rozwoju Samorządu Województwa Pomorskiego 2020	Jest to strategia samorządu województwa a nie województwa pomorskiego. Obejmuje ona jedynie kompetencje i obszary funkcjonowania i wpływu samorządu wojewódzkiego. Jest to podejście niewłaściwe albowiem wyklucza te obszary rozwoju, które leżą

				poza wpływem samorządu wojewódzkiego (np. przesądzenia rządowe), a więc unika tym samym jednoznacznych deklaracji tegoż samorządu w wielu obszarach , a w tym gospodarki. Inwestorzy nie dowiedzą się z niej czy np. wspieramy budowę elektrowni atomowej. Nie zostanie pokazana żadna podstawa do działań lobbystycznych np. posłom i senatorom, przedstawicielom jst. i innym.
24.	Cel strategiczny OTWARTA GOSPODARKA	24.	<p>Nowa propozycja sformułowania celu: <u>Cele operacyjne:</u> a) Efektywne sieci współpracy gospodarczej b) Rozwój przyjaznego otoczenia biznesu c) Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu d) Wzmocnienie wiodących sektorów gospodarki na terenie województwa e) Unikatowa oferta turystyczna i osadnicza</p> <p><u>Kierunki działań dla poszczególnych celów operacyjnych</u></p> <p>1. Efektywne sieci współpracy gospodarczej -Upowszechnianie innowacyjnych rozwiązań w przedsiębiorstwach -Wzmacniania transferu wiedzy i technologii z sektora B + R do gospodarki -Wspieranie powiązań systemowych oraz eksportu w sektorze przedsiębiorstw -Wzmocnienie kondycji i trwałości przedsiębiorstw -Wdrożenie</p>	

			<p>skutecznego systemu obsługi inwestorów</p> <p>2. Rozwój przyjaznego otoczenia biznesu</p> <ul style="list-style-type: none"> -Upowszechnianie dobrych praktyk współpracy z biznesem -Upowszechnienie i wzmocnienie samorządu gospodarczego, -Wzmocnienie roli metropolii trójmiejskiej, jako ważnego czynnika rozwoju pomorskiej gospodarki -Likwidacja barier rozwojowych w obszarze MSP i mikro-firm -Wzmocnienie pozytywnego wizerunku przedsiębiorcy -Dostosowanie programów kształcenia do potrzeb rynkowych <p>3. Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu</p> <ul style="list-style-type: none"> -Rozwój krajowych i międzynarodowych połączeń drogowych, kolejowych i wodnych -Rozwój połączeń komunikacyjnych pomiędzy powiatami a stolicą województwa -Rozwój Internetu szerokopasmowego na obszarze województwa -Ujednolicenie funkcjonowania komunikacji w obrębie metropolii trójmiejskiej <p>4. Wzmocnienie</p>	
--	--	--	--	--

			<p>wiodących sektorów gospodarki na terenie województwa</p> <ul style="list-style-type: none"> -Rozwój sektora energetyczno-paliwowego -Rozwój systemów alternatywnych i odnawialnych źródeł energii -Wzmocnienie sektora transportowo-logistycznego i portowego regionu -Rozwój sektorów ICT, biotechnologii, spożywczego, drzewno-meblarskiego, elektromaszynowego i innych -Stały monitoring sektorów gospodarki <p>5. Unikatowa oferta turystyczna i osadnicza</p> <ul style="list-style-type: none"> -Rozwój sieciowych i kompleksowych produktów i pakietów turystycznych -Aktywna, skuteczna i spójna promocja turystyczna regionu -Rozwój systemów sprzedaży regionalnych produktów, pakietów i ofert turystycznych poza granicami województwa -Promocja gospodarcza (w tym turystyczna) oraz osadnicza regionu 	
25.	Cel strategiczny 2 AKTYWNI MIESZKAŃCY	31.		Bardzo słabo lub niemal całkowicie został pominięty obszar szkolnictwa zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym, w którym samorząd województwa może z dużą swobodą kreować politykę rozwoju szkolnictwa na potrzeby rynku pracy. Ujęcie tego zagadnienia z celu

				strategicznym Aktywni Mieszkańcy, jest dalece niezadawalające. Dla tej grupy edukacyjnej nie przewidziano nawet wskaźnika efektywności.
26.	Cel strategiczny 2 AKTYWNI MIESZKAŃCY Trwałe zmniejszenie dysproporcji w poziomie aktywności zawodowej pomiędzy Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta a pozostałą częścią województwa;	31.	Trwałe Dążenie do zmniejszenia dysproporcji w poziomie aktywności zawodowej pomiędzy Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta a pozostałą częścią województwa;	W tak krótkim horyzoncie czasowym nie jest możliwe trwałe zmniejszenie dysproporcji w poziomie aktywności zawodowej.
27.	Cel operacyjny 2.3 Wyrównany dostęp do usług publicznych Kierunki działań [...]	34.	Dodanie: 6. Stworzenie całorocznej, kompleksowej i atrakcyjnej oferty turystycznej, opartej na produktach turystycznych i kulturalnych, biznesowych i medycznych o znaczeniu ponadregionalnym, krajowym i międzynarodowym; 7. Wzmocnienie wizerunku regionu oraz stworzenie spójnej marki turystycznej opartej na znaczącym potencjale przyrodniczym i wydarzeniach kulturalnych i biznesowych o znaczeniu międzynarodowym oraz na walorach kulturowych i wysokiej jakości usługach profilaktyki medycznej.	Rozwój turystyki medycznej wpłynie istotnie na rozwój medycyny i biotechnologii, szczególnie w zakresie kosmetyków.
28.	Cel operacyjny 2.3 Nowy p. 6	34.	Zdiagnozowanie przyczyn wysokiej zachorowalności na choroby nowotworowe w województwie	Problem jest nie rozwiązany od lat i brak działań systemowych w tym obszarze
29.	Cel operacyjny 2.3	36.	Dodanie:	W związku z dodanymi kierunkami

	Wyrównany dostęp do usług publicznych Wskaźniki [...]		Liczba turystów, w tym turystów korzystających z usług profilaktyki medycznej w poszczególnych miesiącach roku	działań 6 i 7
30.	Cel strategiczny 3. SPÓJNA PRZESTRZEŃ Pożądane kierunki zmian	37.	Dodanie punktu: - wzrost udziału przewozów intermodalnych	W perspektywie 2020 roku można się spodziewać znaczącego wzrostu przewozu ładunków z i do portów Gdańska i Gdyni. Wzrost udziału przewozów intermodalnych (kolej, drogi wodne) zmniejszy negatywne oddziaływanie transportu na środowisko i zwiększy efektywność systemu transportowego
31.	Cel strategiczny 3. SPÓJNA PRZESTRZEŃ Miara sukcesu Dynamika spadku energochłonności gospodarki, w tym energochłonności transportu, w latach 2015-2020 szybsza niż średnio w Polsce.	37.		Zaproponowana miara sukcesu (energochłonność gospodarki) nie odzwierciedla celów przedstawionych w tej sekcji
32.	Kierunki działań [...]	38.	Dodanie punktów: 7. Rozwój transportu śródlądowego 8. Zapewnienie klasy IV na międzynarodowej drodze wodnej E40 i E70 tym samym zapewniając warunki na rzecz rozwoju efektywnego transportu multimodalnego	Województwo pomorskie poczyniło już wiele starań i pracy na rzecz rozwoju i promocji dróg wodnych. Ten kierunek powinien być utrzymany i uwzględniony w nowej strategii województwa pomorskiego. Biuro Rozwoju Dróg Wodnych opracowało szereg analiz w tym ekonomicznych, które stanowią solidną podstawę i argumentację wskazując konieczność uwzględnienia w kierunkach działań dla sprawnego systemu transportowego tego typu jednoznacznego wskazania.
32.	Obszar strategicznej interwencji	38.	Dopisanie: Kierunek 7 - Droga wodna E40 i E70	Jako konsekwencja uwagi nr 4.
33.	Kierunki działań [...]	38.	Dopisanie: - rozwój dostępności zewnętrznej portów morskich (od strony morza i śródlądzia) – chodzi o infrastrukturę dostępową do portów morskich i parametry techniczne portów (głębokość); - rozwój infrastruktury (liniowej i punktowej) do przewozów	Zawarte w strategii kierunki działań skupiają się przede wszystkim na transporcie zbiorowym (dla ludności). Marginalnie został potraktowany transport towarowy i multimodalny.

			intermodalnych.	
34.	Oczekiwane efekty [...]	38.	Dopisanie: - Wzrost roli portów morskich w obsłudze ładunków zjednostkowanych - Wzrost udziału przewozów intermodalnych	
35.	Oczekiwania wobec Rządu w związku z realizacją Celu	40.	Dopisanie: Stworzenie dogodnych warunków na rzecz zrównoważonego wykorzystania zielonego potencjału hydroenergetycznego w województwie.	Narodowy plan budowy Elektrowni Wodnych doskonale wpisuje się w strategiczne cele rządu, założenia pakietu klimatycznego czy wytyczne UE. Ze względu na doświadczenia w naszym województwie jak również możliwości i potencjał naturalny moglibyśmy być istotnym beneficjentem tego typu działań Rządu RP.
36.	Cel operacyjny 3.2 Efektywne gospodarowanie energią Kierunki działań: 2. Wsparcie działań z zakresu wykorzystania odnawialnych źródeł energii;	40.	Kierunki działań: 2. Wsparcie działań z zakresu wykorzystania odnawialnych źródeł energii i budowy nowych mocy wytwórczych	Strategia nie stawia celu dotyczącego wspierania budowy nowych mocy wytwórczych.
37.	Oczekiwane efekty: 2. Wzrost stopnia wykorzystania OZE w rozporoszonych źródłach energii	40.	Oczekiwane efekty: 2. Wzrost stopnia wykorzystania OZE	OZE nie koniecznie muszą być realizowane w formie rozproszonej.
38.	Kierunki działań 4. Zmiana lokalnych i indywidualnych źródeł energii w celu ograniczenia emisji zanieczyszczeń.	40	4. Zmiana lokalnych i indywidualnych źródeł energii w celu ograniczenia emisji zanieczyszczeń poprzez kreowanie tanich źródeł energii	Polityka zamiany wysokoemisyjnych źródeł energii na niskoemisyjne zawiodła poprzez znaczne zwiększenie cen energii. Zadziałała tu zasada ekonomiczna. Należy zatem kreować tanie i niskoemisyjne źródła energii.
39.	Wskaźniki	40.	Dodanie: Moce wytwórcze energii w regionie Tendencja: wzrost	
40.	Cel operacyjny 3.3. 2. Rozwój kompleksowych systemów zagospodarowania odpadów komunalnych;	41.	2. Wdrożenie kompleksowych systemów zagospodarowania odpadów komunalnych wraz z wypełnieniem krajowych zobowiązań recyklingowych	Obowiązująca ustawa przeniosła obowiązki gospodarowania odpadami na gminy. Dzisiejszym wyzwaniem jest sprawne i efektywne wdrożenie tej ustawy oraz znaczne podniesienie stopnia recyklingu

41.	Cel operacyjny 3.4 Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa Kierunki działań	42.	Dopisanie do kierunków działań: 3. Przygotowanie zintegrowanego programu ochrony przeciwpowodziowej uwzględniającego inne korzyści dla partnerów biznesowych. Realizacja programu w partnerstwie publiczno-prywatnym.	Program przeciwpowodziowy nie powinien w przyszłości ograniczać innych możliwości i pozostałego potencjału związanego z gospodarką wodną. Dlatego należy program od początku rozpatrywać w szerszej perspektywie zapewniając nadrzędny interes bezpieczeństwa ale jednocześnie maksymalnie wykorzystując pozostałe wartości dodane ewentualnego przedsięwzięcia. Takie podejście ułatwi również montaż finansowy projektu przy ewentualnym użyciu instrumentu PPP co będzie skutkowało wyłącznie pozytywnie na program czyniąc go bardziej realnym, szybszym we wdrożeniu oraz tańszym w utrzymaniu.
42.	B. NARZĘDZIA REALIZACJI	45.		<p>Pojawia się tu stwierdzenie wskazujące, że zasadniczymi narzędziami realizacji Strategii będą programy wojewódzkie i wynikające z nich przedsięwzięcia. Podejście projektowe do rozwiązywania kluczowych wyzwań Regionu traktujemy jako właściwe i służące zwiększaniu efektywności wykorzystywanych zasobów, a także koncentracji na celach wynikających ze Strategii.</p> <p>W tym kontekście dość niepokojąco brzmi zapowiedź procesu przeglądu i weryfikacji programów wojewódzkich i strategii sektorowych, który ma się zakończyć dopiero na koniec 2013 roku. Dostrzegając zasadnicze znaczenie tego procesu dla zapewnienia wykonalności Strategii, niepokoić może fakt tak długiego czasu pozostawionego na opracowanie programów wojewódzkich. Z dużą aprobatą przyjmujemy także zapowiedź, że co najmniej 80% środków budżetowych województwa, pomniejszonych o wydatki bieżące oraz co najmniej 90% środków przewidzianych w wieloletnich dokumentach finansowych będzie kierowana na przedsięwzięcia związane z realizacją celów Strategii. Niemniej, uważamy, że spełnienie tej zapowiedzi będzie możliwe dopiero po opracowaniu nowych programów wojewódzkich (i/lub strategii sektorowych) oraz wdrożeniu jednolitego systemu zarządzania projektami wynikającymi z tych programów w UMWP.</p>

				<p>W sytuacji przedłużania się prac nad programami wojewódzkimi do końca 2013 roku (czyli przez kolejne 1,5 roku), biorąc pod uwagę zasady procedury budżetowej (zwłaszcza proces tworzenia budżetu), dostrzegamy zagrożenie, że reguła wydatkowania 80 lub 90% środków innych niż bieżące na cele wynikające ze Strategii, może wejść w życie dopiero od 2015 roku. Stawia pod znakiem zapytania możliwość realnego wpływu władz województwa na osiągnięcie programowanych celów strategicznych i operacyjnych do 2020 roku.</p>
	<p>Cel operacyjny 3.2 Efektywne gospodarowanie energią Narzędzie realizacji / Komórka odpowiedzialna - Departament UMWP właściwy ds. środowiska</p>	47.	<p>- Departament UMWP właściwy ds. Rozwoju Gospodarczego lub wydzielony departament ds. energetyki</p>	<p>Efektywne gospodarowanie energią to cel operacyjny, za który powinien być odpowiedzialny departament właściwy do rozwoju gospodarczego lub departament specjalny ds. energetyki. Są to cele bezpośrednio związane ze zwiększeniem regionalnego bezpieczeństwa energetycznego (wskazane jest to jako oczekiwany efekt) oraz bezpośrednio i pośrednio z rozwojem gospodarczym regionu. Połączenie kompetencji i odpowiedzialności za kwestie energetyczne będzie stało w sprzeczności z innymi celami departamentu ds. środowiska, który powinien mieć możliwość koncentracji na polityce zrównoważonego rozwoju a nie koncentrować się na spełnieniu założonego w strategii efektu wzrostu bezpieczeństwa energetycznego. Oba departamenty (środowiska i rozwoju gospodarczego) niewątpliwie powinny ze sobą ściśle współpracować w zakresie szczególności polityki efektywności energetycznej ale to DRG powinien być w pełni odpowiedzialny za kwestie rozwoju gospodarczego, do którego niezbędna jest właściwa polityka w zakresie efektywnego gospodarowania energią i inne kwestie energetyczne.</p>

Pytanie 1

Czy część diagnostyczna uwzględni wszystkie najistotniejsze bariery i potencjały rozwojowe oraz specyficzne cechy decydujące o możliwościach rozwojowych Pomorza?

Odp. 1: Część diagnostyczna winna być uzupełniona o istotną barierę, jaką jest brak podpisania przez Polskę konwencji o śródlądowych drogach wodnych AGN.

Po przyjęciu przez Ukrainę konwencji AGN Polska jest jedynym krajem w naszej części Europy, który pozostaje poza tą umową. Kwestia ta jest szczególnie istotna dla naszego województwa, gdyż przez jego teren wyznaczono dwie, międzynarodowe drogi wodne E40 i E70.

Pytanie 2

Czy sformułowanie wizji i misji jest odpowiednio zrozumiałe? Czy i jak można by je ująć w sposób bardziej komunikatywny?

Odp. 2: Zredukowanie strategii do obszaru kompetencji samorządu wojewódzkiego nie zostało w żadnej części dokumentu pokazane. Wprowadza ona w błąd odbiorcę tego dokumentu, który zakłada, że jest to strategia obejmująca całościową problematykę województwa, a w tym także zadań rządowych, innych jednostek samorządu terytorialnego, wszystkich obszarów gospodarczych oraz problematyki organizacji pozarządowych.

Pytanie 3

Czy cele strategiczne odpowiadają na najbardziej kluczowe wyzwania rozwojowe województwa, uwzględniając realne możliwości wpływania na nie z poziomu regionalnego?

Odp. 3: Nie – nie obejmują wielu obszarów funkcjonowania województwa, gdzie możliwe są działania lobbingowe i tzw. miękkiego wpływu. Strategia unika podejmowania strategicznych zobowiązań i zajmowania stanowisk w wielu istotnych obszarach.

Pytanie 4

Czy i w jakim zakresie należy mocniej skoncentrować zakres tematyczny ujęty w celach operacyjnych, aby uniknąć rozproszenia działań i osiągnąć cele strategiczne?

Odp. 4: Nie należy mocniej koncentrować zakresu tematycznego ujętego w celach operacyjnych.

Pytanie 5

Zakładając, że cele operacyjne powinny być mierzalne, czy wskaźniki ich realizacji zostały określone prawidłowo, czy też należy zaproponować bardziej odpowiednie? Jakież?

Odp. 5: W ramach celu operacyjnego „Sprawny system transportowy” należałoby dodać siódmy kierunek działań, jakim powinien być „Rozwój transportu śródlądowego”. Jest to zgodne z wieloletnimi działaniami województwa na rzecz promocji i rozwoju śródlądowych dróg wodnych, w tym drogi wodnej E40 i E70. Realizacja tych celów stanowi dla naszego województwa

ogromny potencjał gospodarczy, społeczny, środowiskowy i ten związany z bezpieczeństwem powodziowym.

Pytanie 6

Jakie powinny być ogólne proporcje finansowe pomiędzy poszczególnymi celami strategicznymi?

Odp. 6: Proporcje powinny być w większym stopniu skoncentrowane na celach: otwarta gospodarka i spójna przestrzeń. Inwestycja w pierwszej kolejności w te cele pozwoli szybciej uzyskać oczekiwany wymierny efekt gospodarczy przez co, w efekcie i całości, przyspieszy realizację wszystkich celów obranych w strategii.

Pytanie 7

Czy można sformułować hierarchę ważności celów operacyjnych w ramach celów strategicznych? Jak ona by wyglądała?

Odp. 7: Przedstawiona hierarchia jest poprawnie ułożona.

Pytanie 8

Na ile trafnie i jednoznacznie sformułowane zostały Obszary Strategicznej Interwencji? Jakie zmiany i uzupełnienia potrzebne są w tym zakresie?

Odp. 8: OSI są sformułowane poprawnie.

Pytanie 9

Czy zaproponowana formuła współpracy z partnerami polegająca na uzgadnianiu i wspólnej realizacji przedsięwzięć rozwojowych wpisujących się w cele Strategii w formule zintegrowanych porozumień terytorialnych jest prawidłowa?

Odp. 9: Jest to formuła prawidłowa i należy zadbać o pożądaną efektywność tej formuły.

Pytanie 10

Czy zaproponowany system monitorowania i oceny efektów jest skonstruowany prawidłowo?

Odp. 10: TAK

Pytanie 11

Jakie inne uwagi, sugestie i propozycje można sformułować w stosunku do projektu Strategii?

Odp. 11: Przedstawiona strategia jest dokumentem syntetycznym, przejrzystym i spójnym. Istotnym jej jednak brakiem jest zbyt małe i niebezpośrednie odwołanie się do naturalnego

bogactwa naszego województwa jakim jest potencjał hydroenergetyczny. Województwo pomorskie posiada bogatą historię, doświadczenie w zakresie wykorzystania potencjału spadku wody. Dogodne warunki na rzecz rozwoju hydroenergetyki stanowią niewątpliwie wyróżniającą cechę dla naszego województwa. Efektywne zarządzanie tym potencjałem może zagwarantować wiele istotnych korzyści i wprost odnosi się do celów wskazanych w samej Strategii i odpowiada na wiele problemów wskazanych w dokumencie. Za najważniejsze korzyści związane z wykorzystaniem hydroenergetyki można wskazać:

- spójność i poprawa spełnienia wskaźników wskazanych w ustaleniach pakietu klimatyczno-energetycznego oraz innych zobowiązań wynikających z traktatu akcesyjnego i dyrektywy UE,
  - poprawa bezpieczeństwa powodziowego,
  - poprawa retencji,
  - poprawa bezpieczeństwa ekologicznego i warunków naturalnych,
  - możliwość rozwoju multimodalnych centrów transportowych na Dolnej Wiśle,
  - poprawa jakości wód (wychwytywanie szkodliwych związków azotanów, fosforów...),
  - poprawa jakości wód przez wychwytywanie zanieczyszczeń powierzchniowych,
  - poprawa jakości powietrza przez zmniejszenie emisji z alternatywnych, konwencjonalnych źródeł wytwarzania,
  - racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych,
-
- poprawa spójności systemu energetycznego,
  - polepszenie warunków samowystarczalności w energię elektryczną województwa pomorskiego,
  - zmniejszenie deficytu energetycznego kraju w perspektywie strategicznej oceny,
  - budowa energetyki rozproszonej,
-
- poprawa i usprawnienie systemu transportowego dla Dolnej Wisły,
  - poprawa dostępności transportowo-logistycznej,
  - dostosowanie systemu transportowego do długofalowych potrzeb,
  - możliwość realizacji programów w ramach partnerstwa publiczno- prywatnego,
  - zwiększenie potencjału gospodarczego województwa,
  - wzmocnienie konkurencji województwa i regionu,
  - trwały wzrost atrakcyjności regionu,
  - zwiększenie mobilności mieszkańców,
  - stymulacja gospodarcza obszarów często słabo rozwiniętych gospodarczo.

Zasoby hydroenergetyczne województwa to naturalne bogactwo, które nie powinno być marginalizowane. Hydroenergetyka już przyczyniła się i może dalej przyczynić się do rozwoju i wyróżnienia naszego województwa jako lidera produkcji zielonej energii. Spełniając przy tym szereg dodatkowych funkcji zasługuje na istotne uwzględnienie w Strategii Województwa Pomorskiego do roku 2020.

Istotna jest również kwestia przypisania odpowiedzialności za cel operacyjny Efektywne gospodarowanie energią do departamentu UMWP właściwego ds. środowiska. Uznajemy to jako głęboki błąd i wnosimy o korektę. Argumentacje na ten temat przytoczyliśmy w tabeli z uwagami szczegółowymi.